

13.2.2004

2907/5/03

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Terhi Arjola

**LAUSUNTO OIKEUSMINISTERIÖLLE RIKOSPROSESSIN
TARKISTAMISTYÖRYHMÄN LOPPUMIETINNÖSTÄ YM.**

Viite: Oikeusministeriön kirje 11.12.2003 dnro OM020:00/2001

Oikeusministeriö on viitekohdassa mainitussa kirjeessään pyytänyt eduskunnan oikeusasiamieheltä lausuntoa rikosprosessin tarkistamistyöryhmän loppumietinnöstä ja siihen sisältyvistä ehdotuksista rikosprosessia koskevan lainsäädännön muuttamiseksi (työryhmän mietintö 2003:11).

Lausuntonani esitän kohteliaimmin seuraavan.

1

Yleistä työryhmän mietinnöstä

Mietinnössä ehdotetaan rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeuksissa koskevien säännösten tarkistamista. Mietinnön keskeisimpinä ehdotuksina ovat ehdotukset kirjallisesta rikosprosessista ja pääkäsittelyiden peruuntumisten vähentämiseen ja peruutuksista aiheutuvien haittojen pienentämiseen tähtäävistä keinoista. Lisäksi mietintö sisältää ehdotukset muun muassa asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määräämisen käyttöalan laajentamisesta sekä vastaajan mielentilan tutkimista koskevaan sääntelyyn tehtävistä muutoksista.

Mietinnön mukaan esityksen keskeisimpänä tavoitteena on kehittää rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeuksissa koskevia säännöksiä sitä silmällä pitäen, että oikeudenkäynnit voisivat yleisesti ottaen muodostua nykyistä joustavammiksi, tarkoituksenmukaisemmiksi sekä halvemmiksi.

Yleisellä tasolla totean, että noiden tavoitteiden toteuttaminen on erityisen vaikeaa rikosprosessissa, jossa asianosaisten oikeusturva on erityisen korostetussa asemassa. Prosessuaaliseen tehokkuuteen pyritessä joudutaan aina jossakin määrin tinkimään asianosaisten oikeusturvasta. Rikosprosessin kehittämiseen tähtäviä työryhmän ehdotuksia tarkasteltaessa ja asian jatkovalmistelussa onkin erityistä huomiota kiinnitettävä siihen, onko ehdotuksissa onnistuttu turvaamaan asianosaisten oikeusturva riittävällä tasolla.

2

Ehdotettu kirjallinen menettely

Mietintö sisältää ehdotukset täysin uudeltaisesta menettelystä, jossa laissa säädetyin edellytyksin tietyt rikosasiat voitaisiin ratkaista käräjäoikeudessa kirjallisessa menettelyssä.

Työryhmän arvion mukaan ehdotetussa kirjallisessa menettelyssä voitaisiin käsitellä jopa 40 % nykyisin käräjäoikeuksissa käsiteltävistä rikosasioista. Näin ollen jaottaen huomioon rikosprosessilta edellytettävät oikeusturvatakeet tällaista menettelyä luotaessa on erityisen tarkkaan harkittava menettelyn käytön edellytykset ja sen käytölle asetettavat reunaehdot.

Pidän oikeansuuntaisena lähtökohtana sitä, että rikosprosessin tehostamiseen tähtäävät toimet toteutetaan tuomioistuinoorganisaation puitteissa, eikä esimerkiksi laajentamalla poliisille tai syyttäjälle kuuluvaa ratkaisovaltaa. Ehdotettu kirjallinen menettely ei siirtäisi tuomiovaltaa pois tuomioistuimilta.

Mietinnön mukaan uusi kirjallinen menettely vähentäisi nykyisen ROL 8 luvun 11 §:n mukaisen poissaolokäsittelyn soveltamista. Tämän perusteella työryhmä on katsonut, ettei uudistuksen jälkeen olisi tarvetta esittää uusia lainsäädännöllisiä rajoituksia poissaolokäsittelyn soveltamisalaan, vaikka Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitea on sitä ehdottanut.

Sanotun säännöksen mukaisten poissaolokäsittelyjen mahdollinen *vähentyminen* ehdotetun kirjallisen menettelyn seurauksena ei kuitenkaan *poista* tällaisiin käsittelyihin sisältyviä ihmisoikeuskomitean epäilemiä ongelmia. Mielestäni jatkovalmistelussa tulisikin kiinnittää huomiota siihen, mitä mahdollisia säädösmuutoksia ihmisoikeuskomitean toteamien ongelmien poistaminen edellyttäisi.

Työryhmän ehdottamista kirjallisen menettelyn käytölle asetettavista edellytyksistä totean seuraavan.

Mietinnön mukaan kirjallisen menettelyn käyttäminen edellyttäisi muun ohella syytetyn nimenomaista suostumusta ja tunnustamista sekä sitä, että hän on teon tehdessään ollut täysi-ikäinen.

Pidän ehdotettuja rajoituksia lähtökohtaisesti perusteltuina ja hyvinä. Ehdotettu menettely kuitenkin sisältää mielestäni joitakin syytetyn oikeusturvan kannalta pulmallisia kysymyksiä. Esimerkiksi tunnustuksen aitouden tarkistaminen samoin kuin siitä varmistuminen, että syytetty todella ymmärtää tunnustamisen merkityksen, on kirjallisessa menettelyssä vaikeaa. Toisaalta asian suullisessa käsittelyssä saattaisi tulla esiin syytetyn puolesta puhuvia seikkoja, joilla olisi merkitystä esimerkiksi syyksiluettavuuden tai rangaistuksen mittaamisen kannalta. Tällaiset seikat eivät välttämättä välity kirjallisesta oikeudenkäyntiaineistosta tuomioistuimen tietoon.

Jotta asia voitaisiin ratkaista kirjallisessa menettelyssä sekä syyllisyys- että seuraamuskyky on myöskin tulee olla selviä. Tämä ei ilmene työryhmän ehdottamasta asiasta koskevasta säännöksestä (ehdotettu ROL 5 a luku 1§). Selvyyden vuoksi asiasta tulisi ottaa nimenomainen maininta säännökseen. Korostan myös sitä, ettei teon syyksilukeminen voi perustua yksin syytetyn tunnustamiseen. Tunnustus on vain todiste ja tuomioistuimen on ehdotetussa

kirjallisessa menettelyssäkin viran puolesta tutkittava asia materiaalisesti. Työryhmän ehdottamasta säännöksestä saa nyt kuitenkin siten virheellisen kuvan, että syyllisyys kysymys olisi syytetyn disponoitivissa. Säännöksen sanamuotoa olisikin mielestäni aiheellista tältä osin täsmentää.

Ehdotuksen perusteluissa on tuotu esiin näkemys, jonka mukaan ROL 8 luvun 11 §:n mukaan "poissaolotuomio" perustuisi syytetyn passiivisuuteen. Tämän perusteluista saatavan virheellisen näkemyksen oikaisemiseksi korostan, että tällaisetkin tilanteet edellyttävät asian materiaalista tutkintaa, joka tuomioistuimen on viran puolesta tehtävä. Vastaajan passiivisuutta ei voi tulkita näytöksi hänen syyllisyydestään.

Ehdotuksen mukaan kirjallisessa menettelyssä rangaistukseksi ei voitaisi tuomita ankarampaa rangaistusta kuin vuosi vankeutta.

Pidän ongelmallisena sitä, että syytetty voitaisiin tuomita jopa vuoden ehdottomaan vankeusrangaistukseen ilman, että asiaa ratkaiseva tuomari edes näkee häntä. Mikäli kirjallisen menettelyn ylipäätään voidaan katsoa soveltuvan tuomittaessa syytetty ehdottomaan vankeusrangaistukseen, menettely soveltuisi näkemykseni mukaan parhaiten lähinnä sellaisiin rikostyyppeihin, joissa sekä syyllisyys- että seuraamus kysymykset ovat säännönmukaisesti selviä. Tällaisina voitaneen yleensä pitää rattijuopumusrikoksia. Rattijuopumusrikoksia on lisäksi määrällisesti paljon, joten kirjallisen menettelyn soveltamisella niihin voisi olla käytännössä suuri merkitys. Joka tapauksessa pidän ehdotuksen mahdollistamaa yhden vuoden pituista vankeusrangaistusta liian pitkänä kirjallisessa menettelyssä tuomittavaksi.

Mikäli kirjallisen menettelyn soveltamisala halutaan säätää näin laajaksi, mielestäni olisi syytä pohtia Norjassa ja Tanskassa käytössä olevien menettelymuotojen tyypin järjestelmän luomista, jossa syytetyn tunnustus on annettava oikeudessa. Oikeudessa annettavaa suullista tunnustamista voitaisiin edellyttää ainakin tuomittaessa vastaaja tietyn ankaruusasteen ylittävään seuraamukseen.

Työryhmän ehdottaman mukaan kirjallisen menettelyn käyttäminen edellyttäisi myös asianomistajan suostumusta. Työryhmän mukaan suostumus kirjalliseen menettelyyn ei poistaisi asianomistajan oikeutta yhtyä syytteeseen tai esittää rikokseen perustuvia yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Vastaavasti myös muut asianomistajan oikeudet säilyisivät ehdotuksen mukaan lähes ennallaan. Ehdotuksen perusteluissa sivulla 70 on todettu seuraavaa: jos "asianomistajan oma rikosoikeudellinen vaatimus tarkoittaisi esimerkiksi tietyn teon törkeää tekemuotoa, ei asiaa voitaisi asianomistajan vaatimus hyväksyen ratkaista kirjallisessa menettelyssä, jos kyseisen rikoksen törkeä tekemuoto ei – korkean rangaistusmaksiminsa perusteella – kuuluisi kirjallisen menettelyn soveltamisalaan". Ehdotuksessa ei kuitenkaan ole pohdittu sitä tilannetta, että tällainen asianomistajan rikosoikeudellisen vaatimuksen tarkoittama teko *kuuluisi* ehdotetun menettelyn soveltamisalaan. Ehdotuksen perusteluissa on sivulla 73 kuitenkin yhtäkkiä todettu, ettei kirjallisen menettelyn käyttämiselle olisi estettä, vaikka vastaaja ei suostuisi asianomistajan esittämiin vaatimuksiin tai tunnustaisi asianomistajan esittämää rangaistusvaatimusta.

Mikäli päädytään siihen, että asianomistaja voi kirjallisessa menettelyssä esittää oman rangaistusvaatimuksen normaaliin tapaan, tulisi syytetyn tunnustamista koskeva edellytys ehdottomasti ulottaa myös asianomistajan menettelyn soveltamisalaan kuuluvaan rangaistusvaatimukseen. Tunnustushan on menettelyä koskevan suostumuksen ohella se keskeisin peruste, jonka nojalla normaaleista ROL:n mukaisista menettelymuodoista luopuminen voi ylipäänsä olla hyvä kysyttävissä. Jos taas asianomistajan rangaistusvaatimus ei kuulu kirjallisen menettelyn soveltamisalaan, hän ei ilmeisesti ole ymmärtänyt oikein menettelymuotoa koskevan suostumuksensa merkitystä.

Eräänä asian jatkovalmistelussa pohdinnanarvoisena vaihtoehtona pidän mahdollisuutta rajoittaa asianomistajan oikeutta esittää syyttäjän syytteestä poikkeava rangaistusvaatimus. Kirjalliseen menettelyyn suostuessaan asianomistaja voisi lain mukaan menettää oikeutensa esittää syyttäjän syytteestä poikkeavaa rangaistusvaatimusta. Näinhän tapahtuu asianomistajan antaessa suostumuksensa rangaistusmääräysmenettelyyn.

3

Eräistä muista mietintöön sisältyvistä ehdotuksista

Asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö

Työryhmä on ehdottanut asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määräämisen käyttöalan laajentamista. Ehdotettu käyttöalan laajennus koskisi sekä niiden rikosten piiriä, joiden kysymyksessä ollen tällainen avustaja tai tukihenkilö voitaisiin määrätä, että oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön vaihtoehtoisuuden poistamista. Ehdotus mahdollistaisi siten sen, että asianomistajalle voitaisiin tarvittaessa määrätä sekä oikeudenkäyntiavustaja että tukihenkilö.

Pidän ehdotusta tältä osin hyvänä ja perusteltuna.

Mietinnössä ei ole pohdittu lainkaan sitä, olisiko asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja/tai tukihenkilön määräämiselle perusteita myös sinä aikana, jona asia on *syyteharkinnassa*. Nykyisen tai mietinnössä ehdotetun säännöksen sanamuodon perusteella tällainen määräys voitaisiin antaa vain säännöksessä rajatuissa tapauksissa esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten. Puolustajan määräämisen osalta olen käsitellyt kysymystä puolustajan määräämisestä syyteharkinnan aikana kanteluasioihin 1482/4/01 ja 1574/4/01 antamissani vastauksissa. Olen todennut niissä, ettei laissa ole selvästi säädetty rikoksesta epäillyn oikeudesta saada puolustaja asian ollessa syyteharkinnassa ja että myös lain esitöiden valossa puolustajan määräämistä syyteharkinnan aikana voidaan pitää jossain määrin tulkinnanvaraisena kysymyksenä. Olen kuitenkin todennut, ettei ROL 2 luvun 1 §:ää voi käsitykseni mukaan kategorisesti tulkita niin, että syyteharkinnan aikana ei voitaisi määrätä puolustajaa. Vastauksissa olen katsonut, että oikeus saada edellytykset valmistella puolustustaan ja puolustautua oikeudenkäyntiavustajan välityksellä ovat perus- ja ihmisoikeutena olevan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin elementtejä ja, että tässä valossa ROL 2

luvun 1 §:ää pitäisi mielestäni tulkita perusoikeusmyönteisesti ja ihmisoikeus ystävällisesti niin, että puolustaja voidaan määrätä myös syyteharkinnan aikana ainakin silloin, kun siihen on esitutkinta- tai oikeudenkäyntivaiheeseen rinnastettavissa olevaa tarvetta.

Mielestäni on vaikea nähdä, miksi avustajan ja/tai tukihenkilön tarve katkeaisi syyteharkinnan ajaksi. Tällainen välitila saattaa olla ongelmallinen paitsi asianomistajan kannalta myös esimerkiksi harkittaessa tällaisille avustajille suoritettavia palkkiota syyteharkinnan aikana tehdyistä toimista. Toisaalta syyteharkinnan aikana avustajan ja/tai tukihenkilön tarve on pääsääntöisesti melko vähäinen, joten avustajan ja tukihenkilön määräämisen mahdollisuuden laajentaminen kattamaan myös syyteharkinta-aika ei nähdäkseni aiheuttaisi merkittävästi kustannuksia.

Asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja/tai tukihenkilön tarve syyteharkinnan aikana saattaa aktualisoitua esimerkiksi lisätutkintapyyntöön tai esitutkintalain 42 §:n 2 momentin mukaisen suullisen neuvottelun yhteydessä taikka, syyttäjän pyytäessä esitutkinnassa hankkimatta jäänyttä loppulausuntoa, tällaisen loppulausunnon antamisen yhteydessä.

Edellä esitetyt näkökohdat huomioon ottaen esitän jatkovalmistelussa pohdittavaksi kysymyksen asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja/tai tukihenkilön määräämisen mahdollis uudesta kattamaan myös syyteharkinnan ajan.

Alle 18-vuotiaiden vastaajien pääkäsittelyt

Mietinnössä ehdotetaan ROL 5 luvun 13 §:n mukaisen alle 18-vuotiaiden vastaajien pääkäsittelyn toimittamiselle säädetyn kahden viikon määräajan pidentämistä 30 päivään. Ehdotuksen mukaan 30 päivän määräaika olisi noudatettava myös pääkäsittelyn peruuntumisessa. Uusi pääkäsittely olisi pidettävä 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jolloin pääkäsittely oli tarkoitus toimittaa.

Pidän ehdotusta perusteltuna. Mietinnön perusteluista ilmenee, että nykyisin voimassa olevan kahden viikon määräajan noudattaminen on useista eri syistä muodostunut ongelmalliseksi ja ettei sitä ole useinkaan pystytty noudattamaan. Sellaisen määräajan säätäminen, jota myös käytännössä pystytään noudattamaan, on mielestäni tärkeää nuorten vastaajien rikosprosessien asianmukaisen hoitamisen kannalta. Käsitykseni mukaan ehdotettu 30 päivän määräaika turvaisi säännöksessä tarkoitettujen alle 18-vuotiaiden vastaajien rikosasioiden nopean käsittelyn.

Rikosasioiden nopeaa käsittelyä voidaan pitää tärkeänä paitsi alle 18-vuotiaiden vastaajien myös nuorten *uhrien* kannalta. Etenkin esimerkiksi henkilöön kohdistuvien rikosten osalta asian nopealla käsittelyllä saattaa olla merkittäviä vaikutuksia nuoren uhrin kannalta. Mielestäni asian jatkovalmistelun yhteydessä olisi syytä pohtia, tulisiko myös alle 18-vuotiaiden uhrien osalta säätää pääkäsittelyn toimittamiselle määräaika ainakin henkilöön kohdistuvissa rikoksissa.

Asianomistajan kutsumisesta pääkäsittelyyn

Ehdotetun ROL 5 luvun 15 §:n perustelujen mukaan myös sellainen asianomistaja, joka on ilmoittanut vetoavansa syyttäjän esittämän syytteen tueksi sellaisiin seikkoihin, joihin syyttäjä ei ole vedonnut, on kutsuttava istuntoon.

Pidän toteamusta perusteltuna. Se, että myös tällainen asianomistaja on kutsuttava pääkäsittelyyn, ei kuitenkaan ilmene ehdotetusta säännöksestä (ehdotettu ROL 5 luku 15 §). Säännöksen sanamuotoa olisikin syytä tältä osin täsmentää.

Pääkäsittelyn aloittaminen vastaajan poissaolosta huolimatta

Mietintö sisältää ehdotukset mahdollisuudesta ottaa pääkäsittelyssä vastaan todistelua siinäkin tilanteessa, että pääkäsittelyyn kutsuttu vastaaja on jäänyt käsittelystä pois sekä mahdollisuudesta olla ottamatta todistelua vastaan uudelleen asian jatkokäsittelyssä.

Työryhmän ehdotus on merkittävä muutos nykyiseen rikosprosessiin. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteet ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artikla huomioon ottaen, asian jatkovalmistelussa olisi mielestäni aiheellista vielä tarkemmin analysoida asiaa koskevaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä ja tarvittaessa tämän pohjalta tarkentaa säädösehdotuksia siten, että niistä ilmenisivät tärkeimmät edellytykset ehdotetulle menettelylle.

Teknisten apuvälineiden hyödyntämisen lisääminen

Mietintöön sisältyy useita ehdotuksia teknisten apuvälineiden käytön lisäämisestä. Pidän mietintöön sisältyviä ehdotuksia lähtökohtaisesti hyvinä ja katson niiden olevan sopusoinnussa muiden viimeaikaisten prosessiuudistusten kanssa.

Tuomioistuimen järjestyksenpitoa koskevista muutosehdotuksista

Työryhmä on ehdottanut tuomioistuimen järjestyksenpitoa edesauttavan sääntelyn poistamista rikosoikeudellisesta järjestelmästä ja sen siirtämistä kurinpitojärjestelmään. Ehdotuksen perusteluissa on käsitelty muun muassa voimassa olevan järjestelmän hyväksyttävyyttä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan kannalta.

Pidän ehdotusta perusteltuna. Kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, ettei se, että asia kansallisen oikeuden mukaan kuuluu kurinpitomenettelyn piiriin, välttämättä merkitse sitä, etteikö 6 artiklan oikeusturvatakeet tulisi sovellettaviksi kurinpitoseuraamuksen määrittämiseen. Ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään pitänyt rikkomuksen kansallista luokittelua vain yhtenä lähtökohtana arvioitaessa 6 artiklan soveltuvuutta.

Asian jatkovalmistelussa olisi vielä tarpeen selvittää muissa maissa käytössä olevia järjestyksenpitokeinoja sekä ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä, jotta omaksuttavat uudet keinot varmasti täyttäisivät oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.

Esitutinnan rajoittamisesta

Ehdotuksen mukaan syyttäjä voisi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä esitutinnan keskeytettäväksi tai jätettäväksi toimittamatta myös silloin, kun syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muun kuin seuraamusluontoisen syyttämättäjäätämisperusteen nojalla.

Pidän työryhmän ehdotusta ongelmallisena. Nykyisin voimassa olevassa säännöksessä säädetty esitutinnan rajoittaminen nojautuu odotettavissa olevaan seuraamusluonteiseen syyttämättä jättämiseen. Näissä tilanteissa kysymys on syytteen nostamisen kriminaalipoliittisesta tarkoituksenmukaisuudesta, jota koskeva arvio on usein mahdollista tehdä jo tutkinnan alussa rikosilmoituksessa tarkoitettun teon laadun ja luonteen perusteella. Sen sijaan näytön riittävyden osalta tällaisen etukäteisarvion tekeminen ei periaatteessa ole mahdollista. Kun tutkintaa ei ole toimitettu, ei kertyvä näyttökään ole tiedossa. Teon rikosoikeudellinen luonnehtiminen syyteoikeuden vanhentumista silmälläpitäen ja sen arviointi, onko epäilty teko lainkaan rikos, ovat puolestaan normaaleja tutkinnanjohtajan harkittaviksi kuuluvia kysymyksiä, joiden ratkaisemiseen ei tarvita esitutinnan rajoittamisinstituutiota. Poliisin ja syyttäjien välisen esitutkin tayhteistyön puitteissa tutkinnanjohtaja voi tällaista ratkaisua tehdessään olla tarvittaessa yhteydessä syyttäjään ja saada näin syyttäjän kannan ratkaistavaan kysymykseen.

Työryhmän ehdottama muutos olisi periaatteellisesti merkittävä. Voimassa olevan rikosprosessioikeudellisen legaliteettiperiaatteen mukaan poliisin on tehtävä ilmoitus kaikista tietoonsa tulleista rikoksista ja aloitettava tutkinta epäillyn saamiseksi vastuuseen, syyttäjän on nostettava syyte, jos sen tueksi on todennäköisiä syitä ja tuomioistuimen on langetettava aineellisen rikosoikeuden määräämä seuraamus syytteenalaisista teoista. Työryhmän ehdotus merkitsisi melkoista siirtymistä legaliteettiperiaatteesta opportunitteettiperiaatteen suuntaan.

Siihen nähden, että ehdotettu muutos olisi sekä periaatteelliselta että käytännölliseltä merkitykseltään erittäin suuri, pidän ehdotuksen perusteluja ylimalkaisina ja riittämättöminä.

Mikäli esitutinnan rajoittamista ehdotetaan laajennettavaksi, tulisi asiaa koskevan säännöksen olla työryhmän ehdottamaa säännöstä tarkemmin rajattu. Esimerkiksi Ruotsissa muu kuin seuraamusluonteiseen syyttämättäjäätämisperusteeseen nojautuva esitutkinnan rajoittaminen edellyttää RB 23 luvun 4 a §:n 1 momentin 1-kohdan mukaan epäsuhtaa asian merkityksen ja esitutkinnan toimittamisesta aiheutuvien kustannusten välillä. Lisäksi säännöksen soveltamisala on rajoitettu tekoihin, joista ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa.

Asian jatkovalmistelussa on syytä pohtia työryhmän ehdottaman aivan liian avoimen säännöksen huomattavaa rajaamista ja täsmentämistä.

Säätämisyjärjestys

Ehdotuksen säätämisyjärjestysperustelut vaikuttavat oikeansuuntaisilta, mutta asia olisi syytä saattaa aikanaan Eduskunnan perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi.